

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Луганський державний університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка

ЗАТВЕРДЖЕНО

рішенням Вченої ради

ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка

протокол № 11 від 25 березня 2021 року

ПРОГРАМА
ВСТУПНОГО ІСПИТУ (ФАХОВОГО ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ)
ДО АСПРАНТУРИ (АД'ЮНКТУРИ)

Луганського державного університету внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка зі спеціальності 081 «Право»

(за напрямками: кримінального права; криміналістики та судової експертизи;
конституційного права та муніципального права)

Сєвєродонецьк – 2021

ВСТУП

Програма розроблена на основі освітньо-наукової програми та навчального плану підготовки фахівців освітньо-наукового рівня «Доктор філософії» галузі знань «08 Право» спеціальності «081 Право», Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261.

Програма розроблена в обсязі програми за рівнем вищої освіти магістра із зазначеної спеціальності та орієнтована на осіб, які здобули вищу освіту за ступенем магістра або освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста.

Програма складена для кандидатів на вступ до ад'юнктури (аспірантури) за спеціальністю «081 Право» й передбачає визначення рівня знань за напрямками професійної діяльності та формування контингенту здобувачів вищої освіти, найбільш здібних до успішного опанування відповідної освітньо-наукової програми рівня «Доктор філософії».

Основу концепції підготовки ад'юнктів (аспірантів) за спеціальністю «081 Право» складає системність, програмно-цільова спрямованість, націленість на формування високого професіоналізму, уміння вирішувати наукові й практичні завдання на рівні сучасних досягнень юридичної науки.

Програма охоплює такі наукові напрями у сфері права, як кримінальне право, криміналістика та судова експертиза, конституційне та муніципальне право. Складається з трьох розділів, що охоплюють теоретичні питання з відповідних фахових напрямів.

Вступний іспит проходить в усній формі з викладенням членам предметної комісії відповідей на питання екзаменаційного білету.

Вступник повинен продемонструвати фундаментальні, професійно-орієнтовні знання та уміння, здатність творчо мислити, вирішувати типові професійні завдання, передбачені програмою вступу.

Програму розробили завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін, доктор юридичних наук, професор Євген Письменський, доцент цієї кафедри, кандидат юридичних наук, доцент Сергій Головкін та завідувач кафедри державно-правових дисциплін, доктор юридичних наук, доцент Володимир Нестерович.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ ТА ВМІНЬ

Оцінювання знань та вмінь вступників відбувається за 100-бальною шкалою та національною шкалою. Загальна оцінка за вступне випробування утворює середнє арифметичне значення за балами, виставленими за кожне з трьох питань екзаменаційного білету (кожне питання білету оцінюється максимум у 100 балів), з використанням еквівалента оцінки за національною шкалою: «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Наприклад. Якщо відповідь на перше питання оцінена на рівні 60 балів («задовільно»), на друге питання – 90 балів («відмінно»), а на третє питання – 80 балів («добре»), то загальна оцінка за іспит визначається на рівні 76 ($[60+90+80]/3$) балів («добре»).

Критерії оцінювання знань вступників:

«Відмінно» (90 – 100 балів) виставляється вступникам, які:

1) показали вміння:

самостійно характеризувати основні закономірності кримінально-правових явищ та вільно оперувати категоріальним апаратом;

давати послідовні, чіткі і логічно побудовані відповіді на основні та додаткові питання про кримінально-правові явища;

оперувати усіма поняттями, фактами, термінами; аргументовано використовувати їх, застосовувати матеріал для винесення власних суджень; будувати зв'язки;

юридично грамотно і послідовно тлумачити нормативний матеріал та використовувати для цього широке коло джерел;

2) продемонстрували знання:

найважливіших проблем відповідних галузей права, чинної системи джерел права за науковим напрямом, основних актів вищих судових інстанцій (рішень Конституційного Суду України, постанов Великої палати Верховного Суду, рішень Європейського Суду з прав людини та інших інтерпретаційних актів), основних підходів судової практики відповідних галузей права;

провідних наукових шкіл із передбачуваної теми дисертації, праці науково-педагогічного складу кафедри, на якій планується виконання дисертаційного дослідження, а також окремих робіт зарубіжних, особливо західноєвропейських та американських учених з відповідної наукової дисципліни;

3) правильно вживають наукові терміни та проявили інтерес до спеціальності (участь у наукових гуртках, конференціях, круглих столах та інших наукових заходах).

«Дуже добре» (80 – 89 балів) виставляється за:

добре знання базових проблем відповідних галузей права та основного змісту матеріалу, що містить програма для іспиту до ад'юнктури (аспірантури);

знання (у загальних рисах) системи джерел кримінального та

кримінально-виконавчого права;

знання основних підходів судової практики відповідних галузей права з окремими неточностями;

вміння користуватись категоріальним апаратом у відповідному науковому напрямі;

здатність юридично грамотно і логічно тлумачити нормативний матеріал, з використанням під час підготовки до іспиту обмеженого обсягу матеріалів навчальної та монографічної літератури (з періодичним використанням розмовної лексики);

знання найважливіших робіт зі списку рекомендованої літератури;

допущення не більше однієї помилки по суті питання, а також не більше двох неточностей під час аргументації своєї позиції, неповні або неточні відповіді на поставлені питання.

«Добре» (70 – 79 балів) виставляється за:

володіння окремими питаннями відповідних галузей права з незначними помилками, вільне оперування понятійним апаратом теорії права з окремими неточностями;

відсутність істотних помилок та прогалин у відповідях на поставлені питання, а в окремих випадках – з огляду на порушення внутрішніх логічних зв'язків;

використання під час підготовки до іспиту виключно матеріалів підручників;

недостатню аргументацію при оцінці дій, процесів, явищ.

«Задовільно» (60 – 69 бали) заслуговує відповідь, яка містить:

неповні знання матеріалу, що містить програма для іспиту до ад'юнктури (аспірантури);

брак знань понятійного апарату з відповідного наукового напрямку; системи джерел кримінального та кримінально-виконавчого права; основних підходів судової практики відповідних галузей права;

порушення логіки подання матеріалу (відповідь стиснута, нерозгорнута, періодичне використання розмовної лексики при допущенні не більше двох помилок у змісті завдання, а також не більше трьох неточностей під час аргументації своєї позиції);

неповні або неточні відповіді на додаткові питання;

помилки в розкритті понять, вживанні термінів (неспроможність вільно оперувати матеріалом, осмислювати його та пов'язувати із суміжними питаннями).

«Незадовільно» (1 – 59 балів) виставляється за:

незнання або фрагментарне подання матеріалу, що містить програма для іспиту до ад'юнктури (аспірантури);

повну відсутність логіки викладення матеріалу;

постійне використання розмовної лексики;

істотні помилки в поняттях та визначеннях;
допущення більше трьох помилок по суті питання, а також більше чотирьох неточностей під час аргументації своєї позиції;
відсутність знань літератури та джерел з поставленого основного питання, відсутність повних та аргументованих відповідей на додаткові питання.

ПРОГРАМА ІСПИТУ

РОЗДІЛ I. Напрямок кримінального права

Підрозділ 1 (кримінально-правовий)

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Учення про кримінальні правопорушення

Кримінальне правопорушення і злочин. Кримінальне правопорушення і кримінальний проступок. Залежність поняття кримінального правопорушення від соціально-економічних відносин, що існують у суспільстві на певному етапі його розвитку. Історично мінливий характер кримінального правопорушення. Підходи до визначення поняття кримінального правопорушення. Криміналізація та декриміналізація суспільно небезпечних діянь. Визначення поняття кримінального правопорушення. Ознаки кримінального правопорушення (суспільна небезпека, протиправність, винність, караність), їх зміст і характеристика. Місце кримінального правопорушення в системі правопорушень. Відмежування кримінального правопорушення від інших правопорушень та від правомірної поведінки. Малозначне діяння. Класифікація кримінальних правопорушень.

Склад кримінального правопорушення. Елементи (об'єкт складу кримінального правопорушення, об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення, суб'єкт складу кримінального правопорушення, суб'єктивна сторона складу кримінального правопорушення), основні та факультативні ознаки складу кримінального правопорушення. Функції складу кримінального правопорушення. Види складів кримінального правопорушення. Співвідношення понять кримінального правопорушення і складу кримінального правопорушення.

Стадії вчинення кримінального правопорушення. Закінчене кримінальне правопорушення. Незакінчене кримінальне правопорушення, його види та відмінність від закінченого. Готування до кримінального правопорушення. Відмежування готування до кримінального правопорушення від виявлення наміру («голоного умислу»). Види готування. Замах на кримінальне правопорушення. Види замаху на кримінальне правопорушення (закінчений і незакінчений). Непридатний замах: його види та значення. Відмежування замаху на кримінальне правопорушення від готування до кримінального правопорушення та закінченого кримінального правопорушення. Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення. Особливості кваліфікації незакінченого кримінального правопорушення. Добровільна відмова при незакінченому кримінальному правопорушенні. Відмінність добровільної відмови від дієвого каяття.

Співучасть у кримінальному правопорушенні. Відмінність співучасті від необережного співзаподіяння. Види співучасників. Виконавець (співвиконавець, посередній виконавець). Організатор. Підбурювач.

Пособник. Підстави та межі кримінальної відповідальності співучасників. Особливості кваліфікації діянь співучасників. Форми співучасті в кримінальному праві. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб без попередньої змови. Вчинення кримінального правопорушення групою осіб за попередньою змовою. Вчинення кримінального правопорушення організованою групою. Вчинення кримінального правопорушення злочинною організацією. Особливості кваліфікації діянь співучасників за різних форм співучасті. Співучасть у кримінальному правопорушенні зі спеціальним суб'єктом. Провокація кримінального правопорушення. Екセス виконавця (співучасника). Безнаслідкова співучасть у кримінальному правопорушенні. Невдале підбурювання або пособництво. Кримінальна відповідальність організаторів та учасників організованої групи й злочинної організації. Особливості добровільної відмови співучасників. Причетність до кримінального правопорушення та її види. Відмежування причетності від співучасті.

Множинність кримінальних правопорушень, її ознаки. Значення множинності кримінальних правопорушень у кримінальному праві. Види множинності кримінальних правопорушень. Поняття одиничного кримінального правопорушення, його види. Просте одиничне кримінальне правопорушення. Ускладнене одиничне кримінальне правопорушення (триваюче, продовжуване, складене). Повторність кримінальних правопорушень, її ознаки. Види повторності кримінальних правопорушень. Відмежування повторності від інших видів множинності кримінальних правопорушень. Правові наслідки повторності. Сукупність кримінальних правопорушень, її ознаки. Види сукупності кримінальних правопорушень. Відмежування сукупності від інших видів множинності кримінальних правопорушень і складених кримінальних правопорушень. Правові наслідки сукупності. Рецидив кримінальних правопорушень, її ознаки. Види рецидиву кримінальних правопорушень. Відмежування рецидиву від інших видів множинності кримінальних правопорушень. Правові наслідки рецидиву кримінальних правопорушень.

Обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння. Соціально-правова природа цих обставин. Необхідна оборона. Уявна оборона. Затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Крайня необхідність. Фізичний або психічний примус. Виконання наказу або доручення. Діяння, пов'язане з ризиком. Виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності, організованої групи чи злочинної організації. Інші обставини, що виключають кримінальну протиправність діяння (згода «потерпілого», реалізація політичних прав, застосування агентом держави вогнепальної зброї, спеціальних засобів чи фізичної сили, заходи із запобігання чи розкриття кримінальних правопорушень).

2. Учення про кримінально-правовий вплив

Загальні засади кримінально-правового впливу за законодавством

України. Досвід зарубіжних держав у регулюванні та застосуванні заходів кримінально-правового впливу.

Поняття, система та заходи кримінально-правового впливу. Кримінально-правовий вплив на кримінальні правопорушення (злочинність) та кримінально-правовий вплив за відсутності складу кримінального правопорушення. Каральні й некаральні заходи кримінально-правового впливу. Примус та заохочення як парні способи реалізації кримінально-правового впливу. Заходи кримінально-правового впливу, які застосовують у межах кримінальної відповідальності та поза нею.

Кримінальна відповідальність як типовий захід кримінально-правового впливу. Поняття та ознаки кримінальної відповідальності. Форми реалізації кримінальної відповідальності. Підстава кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність та кримінально-правові відносини. Суб'єкти та зміст кримінально-правових відносин.

Проблеми застосування окремих заходів кримінально-правового впливу.

Покарання та його призначення. Еволюція кримінальних покарань та ефективність їх застосування. Диференціація покарання. Проблема смертної кари. Загальні та спеціальні засади призначення покарання.

Загальні види звільнення від кримінальної відповідальності. Спеціальні види звільнення від кримінальної відповідальності. Звільнення від покарання та його відбування. Співвідношення звільнення від кримінальної відповідальності й звільнення від покарання та його відбування. Види звільнення від покарання та його відбування.

Судимість. Примусові заходи медичного характеру. Примусові заходи виховного характеру. Примусове лікування. Обмежувальні заходи. Спеціальна конфіскація. Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб.

Особливості кримінально-правового впливу на неповнолітніх.

Здобутки науки кримінального права в удосконаленні заходів кримінально-правового впливу.

3. Актуальні проблеми особливої частини кримінального права

Загальна характеристика особливої частини кримінального права. Поняття, ознаки, система та значення особливої частини кримінального права України. Наскрізні проблеми побудови особливої частини кримінального законодавства України.

Кримінальні правопорушення проти життя й здоров'я особи. Кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи. Кримінальні правопорушення проти статевої свободи й статевої недоторканності особи. Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. Кримінальні правопорушення проти власності. Кримінальні правопорушення у сфері господарської та пов'язаної з нею діяльності. Кримінальні правопорушення у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Корупційні правопорушення та кримінальні правопорушення, пов'язані з корупцією. Кримінальні правопорушення у сфері використання комп'ютерів,

комп'ютерних систем і мереж та мереж електрозв'язку. Кримінальні правопорушення проти загальної громадської безпеки. Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва. Кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту. Кримінальні правопорушення проти довілля. Кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності. Кримінальні правопорушення проти здоров'я населення. Кримінальні правопорушення проти основ національної безпеки та кримінальні правопорушення проти безпеки держави. Кримінальні правопорушення проти порядку управління (авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян). Кримінальні правопорушення проти правосуддя. Кримінальні правопорушення проти встановленого порядку несення військової служби. Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ І

Нормативно-правові акти

Конституція України від 28 червня 1996 року:
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року (з подальшими змінами і доповненнями): <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року (з подальшими змінами і доповненнями).
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>

Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 р. (з подальшими змінами та доповненнями):
<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>

Закон України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року (з подальшими змінами та доповненнями).
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/392/96-вр>

Положення про порядок здійснення помилювання, затверджене Указом Президента України від 21 квітня 2015 р. № 902/2010:
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/223/2015>

Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», Указом Президента України від 16 червня 2015 р. №341/2015:
<http://www.president.gov.ua/documents/3412015-19136>

Концепція створення системи моніторингу ситуації у сфері протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2011 р. № 1193-р. <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1193-2011-р>

Концепція реформування кримінальної юстиції України. Затверджена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008.
<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/311/2008>

Коментарі

Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 : Загальна частина / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 376 с.; Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 2 : Особлива частина / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. 1040 с.

Кримінальний кодекс України : науково-практичний коментар / відп. ред. С.С. Яценко. 4-е вид., переробл. и доповн. Київ: А.С.К., 2005. 848 с.

Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: ВД «Дакор», 2016. 496 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д.С. Азаров, В.К. Гришук, А.В. Савченко [та ін.]; за заг. ред. О.М. Джужі, А.В. Савченка, В.В. Чернея. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 1064 с.

Підручники, навчальні посібники тощо

Берзін П.С. Кримінальне право України. Загальна частина. Підручник у 3-х томах. Том 1. Загальні засади. 2-ге вид., виправ. і доп. Київ: ВД «Дакор», 2019. 562 с.

Велика українська юридична енциклопедія: у 20-ти томах. Том 17 : Кримінальне право. Редкол. : В.Я. Тацій (голова), В.І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с.

Дудоров О.О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). Київ: Ваїте, 2017. 872 с.

Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за ред. М.І. Хавронюка. Київ: Ваїте, 2014. 944 с.

Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Київ: Істина, 2010. 430 с.

Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків: Константа, 2017. 448 с.

Кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. А.С. Беніцького, В.С. Гуславського, О.О. Дудорова, Б.Г. Розовського. Київ: Істина, 2011. 1112 с.

Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-ге вид. Київ: «ВД «Дакор», 2013. 786 с.

Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації : навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 512 с.

Практика судів України з кримінальних справ (2012 – 2013 рр.) / уклад. В.І. Тютюгін ; / за ред. В.Я. Тація. Харків: Право, 2014. 704 с.

Практика застосування Верховним Судом України положень Загальної частини Кримінального кодексу України [уклад. О.П. Горох]; за заг. ред. А.А. Музики. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 524 с.

Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України [уклад. О.П. Горох]; за заг. ред. А.А. Музики. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 915 с.

Сучасна кримінально-правова система в Україні: реалії та перспективи : монографія / Ю.В. Баулін, М.В. Буроменський, В.В. Голина та ін. Київ: ВАІТЕ, 2015. 688 с.

Українське кримінальне право. Загальна частина : підручник / за ред. В.О. Навроцького. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 712 с.

Фріс П.Л. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. Київ: Фенікс, 2018. 394 с.

Підрозділ 2 (кримінологічний)

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Методологія та методика кримінологічних досліджень

Основні вимоги, до кримінологічної інформації. Теоретична підготовка дослідження. Методологія кримінологічного дослідження. Програма дослідження. Специфіка об'єкта і предмета кримінологічного дослідження. Проблеми виміру кримінальних явищ.

Методика дослідження. Специфіка методичного інструментарію кримінологічного дослідження. Вивчення документів, опитування, спостереження, експеримент, соціометрія, фокуси-групи.

Статистичні методи в кримінологічних дослідженнях. Основні етапи статистичного дослідження.

Обробка і аналіз даних дослідження. Кримінологічна інженерія. Інформаційне забезпечення правоохоронної діяльності.

2. Кримінальне правопорушення (злочин), правопорушник (злочинець) та жертва кримінального правопорушення (злочину)

Правове і соціологічне розуміння кримінального правопорушення (злочину). Кримінально протиправна поведінка як специфічна діяльність (потреби, інтереси, мотиви, цілі). Криміногенна ситуація. Необережна кримінальної протиправна діяльність (злочинність): стан, тенденції, фактори, умови.

Особа як об'єкт кримінологічних досліджень. Криміногенні характеристики особи. Кримінологічна характеристика осіб, що вчинили кримінальні правопорушення, їхня типологія і класифікація. Соціально-демографічні особливості правопорушників (злочинців). Кримінологічна характеристика кримінальної протиправної діяльності (злочинності)

неповнолітніх і молоді. Специфіка особи неповнолітнього правопорушника і злочинця. Жіноча кримінальна протиправна діяльність (злочинність).

Жертва кримінального правопорушення (злочину). Типологія жертв кримінальних правопорушень (злочинів). Основні напрями віктимологічних досліджень. Поняття і види віктимності. Ситуативна, статусно-рольова і психологічна віктимність.

3. Запобігання кримінальним правопорушенням.

Системний підхід до проблем декриміналізації суспільства. Причини, фактори й умови кримінальної протиправної діяльності (злочинності). Профілактика, превенція, запобігання кримінальній протиправній діяльності (злочинності). Принципи здійснення декриміналізації (законність, демократизм, гуманізм і справедливість, науковість). Рівні й етапи профілактичної діяльності.

Культурний вплив і посилення соціального контролю. Роль виховання і родини. Значення громадської думки.

Реформування суспільства і проблеми боротьби із кримінальною протиправною діяльністю (злочинністю). Сучасні форми громадської антикримінальної активності.

4. Глобалізація та кримінальна протиправна діяльність (злочинність).

Взаємозв'язок кримінальних явищ із загальносоціальними тенденціями розвитку. Глобалізація кримінальних процесів. Транснаціональна злочинність. Міжнародний тероризм та екстремізм. Еволюція комп'ютерної злочинності. Міжнародний досвід контролю кримінальної динаміки. Комісія ООН із запобігання злочинності та кримінального правосуддя. Міжнародне кримінологічне товариство. Міжнародна організація кримінальної поліції (Інтерпол). Інтерпол і Україна.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ II

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3-х кн. Кн. 1. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3-х кн. Кн. 2. Кримінологічна характеристика та запобігання вчинення окремих видів злочинів. Київ : Ін Юре, 2007. 705 с.

Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика. У 3-х кн. Кн. 3. Практична кримінологія. Київ : Ін Юре, 2008. 317 с.

Іванов Ю.Ф., Джужа О.М. Кримінологія : навч. посіб. / МВС України, НАВСУ. Київ : Вид-во Паливода А.В., 2006. 261 с.

Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Підручник. 2-е вид. / Даньшин І.М., Голіна В.В. ; за заг. ред. В.В. Голіни. Харків, 2009. 288 с.

Кримінологія : курс лекц. / Т.В. Корнякова, Н.С. Юзікова ; [за ред. Т.В. Корнякової] ; М-во освіти і науки України, Дніпропетр. нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ : Ліра, 2014. 243 с.

Кримінологія : навч. посіб. / О.М. Джужа, В.В. Василевич, Ю.Ф. Іванов та ін. / за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Прецедент, 2004. 207 с.

Курс кримінології: Загальна частина : підручник: У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 352 с.

Курс кримінології: Особлива частина : підручник: У 2 кн. / О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін. ; за заг. ред. О.М. Джужи. Київ : Юрінком Інтер, 2001. 480 с.

Янович Р.М., Єсип І.О. (та ін.) Кримінологія: Конспект лекцій / Львівський держ. ун-т вн. справ. Львів, 2006. 143 с.

Підрозділ 3 (кримінально-виконавчий)

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Загальні засади кримінально-виконавчої політики

Кримінально-виконавча політика в Україні як складова частина політики в галузі боротьби із кримінальною протиправною діяльністю (злочинністю) та соціальної політики держави загалом. Цілі, завдання та методи кримінально-виконавчої політики. Фактори, що впливають на її формування та розвиток. Суб'єкти формування та розвитку кримінально-виконавчої політики, її форми та механізм реалізації.

Кримінально-виконавче право як галузь права. Ознаки кримінально-виконавчого права. Виникнення кримінально-виконавчого права. Предмет і методи кримінально-виконавчого права України. Завдання та головні функції кримінально-виконавчого права та їхня реалізація в діяльності органів та установ виконання покарань. Принципи кримінально-виконавчого права, їхня поняття та система. Система кримінально-виконавчого права. Загальна та Особлива частини, їхні особливості та взаємозв'язок. Кримінально-виконавче право в системі права України. Кримінально-виконавче право та суміжні галузі права: конституційне право, кримінальне процесуальне право, кримінальне право, адміністративне право, міжнародне право тощо. Роль кримінально-виконавчого права в побудові громадянського суспільства, соціальної, правової, демократичної держави.

Становлення та розвиток кримінально-виконавчого законодавства України. Його вдосконалення в умовах правової реформи. Система кримінально-виконавчого законодавства. Конституція України як джерело кримінально-виконавчого права України. Особливості окремих положень Конституції України, що мають кримінально-виконавчий зміст. Кримінально-виконавчий кодекс як основне джерело кримінально-виконавчого права України. Проблема наступності кримінально-виконавчого законодавства.

Нормативно-правові акти, що регулюють кримінально-виконавчі правовідносини. Міжнародні договори як джерела кримінально-виконавчого права України. Проблема імплементації положень міжнародних договорів у вітчизняне кримінально-виконавче законодавство. Поняття кримінально-виконавчої норми та особливості її структури. Кримінально-виконавче право зарубіжних держав як предмет дослідження вітчизняної науки кримінально-виконавчого права. Література з курсу, її використання з урахуванням наукових інтересів дослідника та суспільних пріоритетів.

Проблеми ресоціалізації засуджених. Застосування засобів виправлення і ресоціалізації засуджених. Надання допомоги засудженим у трудовому і побутовому влаштуванні. Надання допомоги особам, звільненим з місць відбування покарання. Контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням.

2. Актуальні проблеми виконання покарань, не пов'язаних із позбавленням волі

Види та загальна характеристика покарань, не пов'язаних з позбавленням волі.

Штраф. Добровільний порядок сплати штрафу. Порядок розстрочки та відстрочки сплати штрафу. Заміна штрафу на інший вид покарання. Відповідальність за ухилення від сплати штрафу. Проблемні питання виконання штрафу в Україні та шляхи їхнього вирішення.

Позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу. Органи та службові особи, уповноважені на виконання цього покарання.

Позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю. Органи та службові особи, уповноважені на виконання цього покарання. Відповідальність за ухилення від покарання у виді позбавлення права займати певні посади або займатися певною діяльністю.

Громадські роботи. Повноваження кримінально-виконавчої інспекції та органів місцевого самоврядування при виконанні цього покарання. Засоби заохочення та стягнення, що застосовуються до засуджених. Відповідальність за порушення порядку та умов відбування громадських робіт. Проблемні питання виконання громадських робіт в Україні та шляхи їхнього вирішення.

Виправні роботи. Повноваження кримінально-виконавчої інспекції. Обов'язки засудженого та власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи або організації за місцем відбування виправних робіт. Умови відбування виправних робіт. Засоби заохочення та стягнення, що застосовуються до засуджених. Відповідальність за ухилення від відбування виправних робіт. Звільнення від відбування цього виду покарання.

Службові обмеження для військовослужбовців. Засоби заохочення та стягнення, що застосовуються до засуджених. Звільнення від відбування цього покарання.

Конфіскація майна. Відповідальність за ухилення від виконання цього покарання. Проблемні питання виконання конфіскації майна в Україні та шляхи їхнього вирішення.

Арешт. Арештні дома в Україні. Права та обов'язки засуджених до арешту, їх залучення до праці, матеріально-побутове та медичне обслуговування. Соціально-психологічна робота із засудженими до арешту, застосування до них заходів заохочення та стягнення. Особливості відбування арешту військовослужбовцями. Відмежування арешту від позбавлення волі на певний строк.

Обмеження волі, соціальна та правова обумовленість його запровадження. Порядок і умови виконання покарання у виді обмеження волі. Місця відбування обмеження волі. Правовий статус засуджених до обмеження волі. Права та обов'язки адміністрації виправних центрів та власника або уповноваженого ним органу підприємства, установи або організації за місцем роботи засуджених. Умови праці засуджених до обмеження волі, їхнє медичне обслуговування та матеріально-технічне забезпечення. Соціально-виховна робота із засудженими до обмеження волі. Застосування до них заходів заохочення та стягнення.

Тримання в дисциплінарному батальйоні військовослужбовців. Місця відбування цього виду покарання, направлення до них засуджених військовослужбовців. Правовий статус засуджених до тримання у дисциплінарному батальйоні. Режим у дисциплінарному батальйоні, його основні вимоги. Залучення засуджених військовослужбовців до праці, їхнє військове навчання та соціально-виховна робота з ними. Застосування до засуджених військовослужбовців заходів заохочення та стягнення, їхнє матеріально-побутове та медичне забезпечення. Звільнення від відбування покарання та направлення для подальшого проходження строкової служби.

3. Актуальні проблеми виконання покарань, пов'язаних із позбавленням волі

Соціальні аспекти, кримінально-правова характеристика позбавлення волі. Позбавлення волі та довічне позбавлення волі. Класифікація засуджених до позбавлення волі, її мета, значення та критерії. Порядок прийняття засуджених до позбавлення волі до виправних і виховних колоній. Тримання засуджених у колоніях. Структурні дільниці виправних і виховних колоній. Облік засуджених в установах з виконання покарань, його види. Переведення засуджених до позбавлення волі, їх види та порядок застосування.

Режим у колоніях та його основні вимоги. Засоби забезпечення режиму в колоніях. Оперативно-розшукова діяльність в колоніях. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і зброї.

Правовий статус засуджених до позбавлення волі, його особливості. Придбання засудженими до позбавлення волі продуктів харчування, предметів першої потреби, літератури і письмового приладдя. Побачення засуджених до позбавлення волі з родичами, адвокатами та іншими особами. Телефонні розмови. Короточасні виїзди за межі виправних і виховних

колоній. Одержання засудженими до позбавлення волі посилок (передач) і бандеролей. Листування засуджених до позбавлення волі. Проблеми матеріально-побутового та медико-санітарне забезпечення засуджених до позбавлення волі та шляхи їхнього вирішення. Виконання примусового лікування. Додержання міжнародних стандартів під час виконання покарання у виді позбавлення волі на певний строк.

Залучення засуджених до позбавлення волі до суспільно корисної праці. Умови праці засуджених до позбавлення волі, її оплата. Перелік професій та посад, на яких заборонено використовувати працю засуджених до позбавлення волі. Відрахування, що впроваджуються із заробітку та інших доходів засуджених. Пенсійне забезпечення засуджених до позбавлення волі.

Соціально-виховна робота із засудженими. Основні напрями, форми і методи соціально-виховної роботи із засудженими до позбавлення волі. Загальноосвітнє та професійно-технічне навчання осіб, засуджених до позбавлення волі на певний строк, його цілі, значення та організація. Самодіяльні організації засуджених у місцях позбавлення волі, цілі їхнього створення та принципи участі в них засуджених. Залучення громадських та релігійних організацій до процесу виправлення та ресоціалізації засуджених до позбавлення волі. Організація душпастирської опіки засуджених. Вільний час засуджених до позбавлення волі, його використання. Заохочення та стягнення, що застосовують до засуджених до позбавлення волі на певний строк. Відповідальність осіб, засуджених до позбавлення волі.

Особливості відбування позбавлення волі на певний строк у виправних колоніях мінімального, середнього та максимального рівня безпеки. Особливості відбування покарання у виховних колоніях. Відбування покарання засудженими вагітними жінками, матерями-годувальницями і жінками, які мають дітей віком до трьох років.

Особливості відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Місця відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Порядок і умови виконання та відбування покарання у виді довічного позбавлення волі. Зміна умов тримання засуджених до довічного позбавлення волі. Особливості виконання та відбування покарання жінками, засудженими до покарання у виді довічного позбавлення волі.

Соціально-виховна робота та освітня діяльність із засудженими до довічного позбавлення волі. Особливості залучення цієї категорії засуджених до роботи. Застосування заходів заохочення та стягнення до засуджених, які відбувають довічне позбавлення волі.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ III

Богатирьов І.Г., Лісіцков О.В. Кримінально-виконавче право України: підручник. Київ : ВД «Дакор», 2014. 376 с.

Кирилюк В.А. Збірник задач з кримінально-виконавчого права: навч.-метод. посіб. / В.А. Кирилюк. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. 106 с.

Кирилюк В.А. Кримінально-виконавче право (Загальна частина): навч.-метод. посіб. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. 112 с.

Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О.М. Литвинова та д-ра юрид. наук, проф. А.Х. Степанюка. Київ: Дакор, 2015. 632 с.

Кримінально-виконавче право (Особлива частина): навч.-метод. посіб. / В.А. Кирилюк, І.М. Микитась, О.І. Кіслов. Київ: Ін-т крим.-викон. служби, 2015. 208 с.

Кримінально-виконавче право: підручник / Голіна В.В., Степанюк А.Х., Лисодед О.В. та ін.; за ред. В.В. Голіни і А.Х. Степанюка. Харків : Право, 2015. 392 с.

Кримінально-виконавче право України: підручник: у 2-х т. / [Музика А.А., Конопельський В.Я., Письменський Є.О та ін.]; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Є.Ю. Бараша. Київ: Нац. акад. внутр. справ, ФОП Кандиба Т.П. 2018.

Кримінально-виконавче право України: практикум: навч. посіб. / за заг. ред. В.В. Шаблістого. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 168 с.

Кримінально-виконавче право України (у схемах та таблицях): навч. посіб. / [Олефір В.І., Колб О.Г., Рогатинська Н.З., Ткачук В.Є., Банах С.В.]; за заг. ред. проф. В.І. Олефіра та проф. О.Г. Колба. Київ, 2016. 264 с.

Проблеми кримінально-виконавчого права: навч. посіб. / О.Г. Кальман та ін.; Нац. акад. прокуратури України. Чернігів : Десна, 2012. 335 с.

Романов М.В. Конспект лекцій з кримінально-виконавчого права; ГО «Харківська правозахисна група». Харків : ТОВ «Права людини», 2015. 256 с.

Сучасні проблеми та тенденції розвитку кримінально-виконавчого права в Україні: збірник матеріалів Всеукраїнського науково-практичного семінару [20 листопада 2015 року, м. Харків] / Харківський нац. ун-т внутр. справ; Наук.-дослід. ін-т вивч. пробл. злочинності ім. акад. В.В. Сташиса НАПрН України; Кримінологічна асоціація України. Харків : ХНУВС, 2015. 200 с.

РОЗДІЛ II. Напрямок криміналістики та судової експертизи

Підрозділ 1 (криміналістичний)

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Наукові проблеми загальних положень науки криміналістики та криміналістичної техніки.

Основні етапи розвитку науки криміналістики. Виникнення, основні етапи розвитку і сучасний стан науки криміналістики в Україні. Видатні світові та українські науковці криміналісти, їх внесок у розвиток науки. Криміналістичні установи, кафедри криміналістики в юридичних навчальних закладах України. Головні криміналістичні наукові та експертні установи України. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку предмету криміналістики. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку систематики та основних категорій науки криміналістики. Завдання криміналістичної науки на сучасному етапі, її роль у розслідуванні кримінальних правопорушень. Закони розвитку криміналістики. Місце науки криміналістики в системі наукового знання. Природа криміналістики, її місце серед юридичних наук, та зв'язок із суспільними, технічними, природничими та іншими науками. Наукове узагальнення слідчої, оперативно-розшукової, експертної та судової діяльності – джерело формування криміналістичних засобів і методів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття та класифікації методів криміналістики. Критерії допустимості застосування методів криміналістики. Співвідношення криміналістичних методів наукового дослідження і практичної діяльності. Наукові проблеми визначення поняття, наукових засад та значення криміналістичної ідентифікації. Наукові проблеми сутності, форм, об'єктів і суб'єктів криміналістичної ідентифікації. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичної діагностики. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття та завдань криміналістичної техніки як розділу криміналістики. Систематика криміналістичної техніки, місце та значення її галузей загальній системі науки криміналістики. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку засобів криміналістичної техніки, прийомів і методів збирання та дослідження криміналістично значущої інформації. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку правової регламентації їх застосування у слідчій та експертній діяльності.

2. Наукові проблеми криміналістичної фотографії, відеозапису, трасології.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, технічних засобів, методів, прийомів та видів криміналістичної фотографії. Сучасний стан та перспективи розвитку завдань та змісту орієнтуючих, оглядових, вузлових та детальних знімків. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методів криміналістичної фотографії, їх класифікації, призначення

та використання. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного відеозапису, засобів, методів і прийомів його застосування під час проведення окремих слідчих (розшукових) дій. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку предмету, завдань та системи криміналістичної трасології. Наукові основи криміналістичної трасології. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття та класифікації матеріальних слідів кримінального правопорушення і механізму їх утворення. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку дактилоскопії. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку збирання та дослідження різних слідів людини, слідів знарядь зламу та інструментів, слідів транспортних засобів.

3. Наукові проблеми криміналістичної габітоскопії, зброєзнавства та документознавства.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття і сутності криміналістичної габітоскопії. Природно-наукові засади ототожнення особи за ознаками зовнішності. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичних засобів, методів і прийомів фіксації ознак зовнішності людини. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку використання методів, засобів і прийомів криміналістичної габітоскопії в розшуку та ідентифікації осіб, розслідуванні кримінальних правопорушень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку портретної експертизи. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного зброєзнавства, його предмету, наукових засад та завдань. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних прийомів, методів і засобів виявлення, фіксації, вилучення і зберігання вогнепальної зброї та боєприпасів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку експертних досліджень балістичних об'єктів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, класифікації холодної зброї та слідів її застосування, засобів та методи виявлення, огляду, фіксації та вилучення холодної зброї. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку експертних досліджень холодної зброї та слідів її застосування. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття та наукові засад криміналістичної вибухотехніки. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних прийомів, методів і засобів виявлення, фіксації, вилучення та зберігання вибухових пристроїв і речовин. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку експертного дослідження вибухових пристроїв, речовин і слідів їх застосування. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного дослідження документів як галузі криміналістичної техніки. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку предмету і завдань техніко-криміналістичного дослідження документів, поняття і класифікації документів, видів їх підробки. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних засобів і прийомів огляду документів з метою виявлення слідів-змін у документах, фіксації результатів огляду, вилучення і зберігання документів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку технічної експертизи документів. Становлення,

сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичного почеркознавства й авторознавства. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку почеркознавчої та авторознавчої експертиз.

4. Наукові проблеми загальних положень криміналістичної тактики та вербальних слідчих (розшукових) дій.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття криміналістичної тактики, її предмету, системи, завдань. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку правових, психологічних та етичних засад криміналістичної тактики. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку основних понять і категорій криміналістичної тактики (тактичний прийом, тактична рекомендація, тактична операція (комбінація), тактичне рішення, кримінально протиправна та слідча діяльність). Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, видів, завдань допиту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку процесуальних, криміналістичних, психологічних і морально-етичних засад допиту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактичних прийомів допиту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики допиту за участю спеціаліста, перекладача та адвоката. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики допиту потерпілих і свідків. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики допиту неповнолітніх. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики допиту підозрюваних. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики допиту експерта. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб.

5. Наукові проблеми невербальних слідчих (розшукових) дій та слідчих (розшукових) дій складного (змішаного) характеру. Наукові проблеми інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, принципів, видів, завдань огляду як слідчої (розшукової) дії. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних засобів і методів, що використовуються під час проведення огляду. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики огляду місцевості, приміщення, речей та документів, трупа, освідчування. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, видів і завдань обшуку. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку психологічних та етичних засад обшуку. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних засобів і методів, що використовуються під час проведення обшуку. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики обшуку в приміщеннях, обшуку особи, обшуку транспортних засобів, обшуку ділянок місцевості, групового обшуку. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, сутності, форм використання спеціальних знань у кримінальному судочинстві. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики залучення спеціаліста до участі в слідчих (розшукових) діях. Становлення,

сучасний стан та перспективи розвитку поняття, видів та значення судової експертизи у розслідуванні кримінальних правопорушень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку призначення комплексних, комісійних, додаткових та повторних судових експертиз. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку експертних досліджень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку наукових критеріїв оцінки висновку експерта. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, різновидів і завдань пред'явлення для впізнання. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних засобів і методів, що використовуються під час проведення пред'явлення для впізнання. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики пред'явлення для впізнання живих осіб, трупів, предметів, тварин, помешкань і ділянок місцевості. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики пред'явлення для впізнання за функціональними ознаками зовнішності (за голосом та ходом). Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, сутності та завдань слідчого експерименту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку техніко-криміналістичних засобів і методів, що використовуються під час проведення слідчого експерименту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку тактики слідчого експерименту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття та змісту інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Наукові та правові засади інформаційно-аналітичного забезпечення криміналістичної діяльності. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення розслідування кримінальних правопорушень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення криміналістичної діяльності правоохоронних органів закордонних країн.

6. Наукові проблеми загальних положень криміналістичної методики та методики розслідування кримінальних правопорушення проти людини.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку криміналістичної методики як розділу науки криміналістики. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку принципів формування криміналістичних методик та їх класифікації. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку структури окремої методики розслідування кримінального правопорушення (криміналістична характеристика кримінального правопорушення; особливості збирання, аналізу й оцінки інформації в стадії початку кримінального провадження; обставини, що підлягають встановленню і доказуванню під час розслідування кримінального правопорушення; типові слідчі ситуації, що виникають на початковому і подальших етапах розслідування, та відповідні ним комплекси невідкладних слідчих (розшукових) дій, організаційних і оперативно-розшукових заходів; типові

версії, планування і провадження подальших слідчих (розшукових) дій; особливості застосування науково-технічних засобів і спеціальних знань; використання допомоги громадськості; особливості заключного етапу розслідування; профілактична робота слідчого за матеріалами розслідування). Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку поняття, значення, змісту та характеристики складових елементів криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку етапізації розслідування кримінальних правопорушень. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності, прав і свобод людини і громадянина. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування

7. Наукові проблеми методики розслідування кримінальних правопорушень проти загальних (спільних) інтересів людини, суспільства та держави; кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, міжнародного правопорядку та інтересів держави; кримінальних правопорушень проти суспільства.

Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти власності. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері господарської та пов'язаної з нею діяльності. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, комп'ютерних систем і мереж та мереж електрозв'язку. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, що пов'язані з корупцією. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти правосуддя. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти порядку управління (авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування та об'єднань громадян). Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти журналістів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти загальної громадської безпеки. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, безпеки руху та експлуатації

транспорту. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти національної безпеки та встановленого порядку несення військової служби. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування міжнародних злочинів. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти довілля. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності. Становлення, сучасний стан та перспективи розвитку методики розслідування кримінальних правопорушень проти здоров'я населення.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ І

Криміналістика. Академічний курс : підручник / Т. В. Варфоломеева, В.Г. Гончаренко, В. І. Бояров [та ін.]. 2-ге вид., стереотип. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 504 с.

Криміналістика: підручник / Р. І. Благута, О. І. Гарасимів, О. М. Дуфенюк та ін.; за заг. ред. Є. В. Пряхіна. 3-тє вид., переробл та допов. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 948 с.

Криміналістика у питаннях і відповідях : навч. посіб. / А. В. Іщенко, В.В. Пясковський, А. В. Самодін та ін. Київ: ЦУЛ, 2016. 118 с.

Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.

Криміналістика : підручник : у 2 т. 2 / [В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.]; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.

Криміналістика : Підручник // П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін.; за ред. П.Д. Біленчука. Київ: Атіка, 2001. 543 с.

Криминалистика. Криминалистическая тактика и методика расследования преступлений: Учебник для студентов юридических вузов и факультетов. / Под ред. проф. В.Ю. Шепитько. Харьков: ООО "Одиссей", 2001. 528 с.

Криміналістика. Підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А.В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В.О. Малярової ; МВС України, Харків. Нац. ун-т. внутр. справ. Харків, 2018. 384 с.

Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 960 с.

Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Чорноус, А.В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Філія вид-ва «Право», 2020. 752 с.

Підрозділ 2 (судова експертиза)

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Загальні положення використання спеціальних знань у кримінальному провадженні

Системно-структурна характеристика знань. Види знань, які використовуються у кримінальному провадженні. Проблеми визначення поняття спеціальних знань. Ознаки спеціальних знань. Сутність спеціальних знань у кримінальному провадженні. Суб'єкти використання та суб'єкти застосування спеціальних знань. Проблеми використання та застосування сторонами провадження власних спеціальних знань. Залучення обізнаних осіб для використання спеціальних знань. Сутність процесуальних форм використання спеціальних знань. Сутність непроцесуальних форм використання спеціальних знань. Становлення інституту обізнаних осіб у ХІХ столітті. Інститут обізнаних осіб у ХХ столітті. Розвиток інституту обізнаних осіб в Україні періоду незалежності. Роль спеціальних знань у кримінальному провадженні на сучасному етапі. Поняття обізнаної особи у кримінальному провадженні. Види обізнаних осіб. Спеціаліст у кримінальному провадженні. Права, обов'язки, та відповідальність спеціаліста. Підстави та процедура відводу спеціаліста. Винагорода спеціаліста та відшкодування його витрат. Поняття судового експерта. Особливості процесуального статусу експерта у кримінальному провадженні. Права, обов'язки та відповідальність експерта. Відвід експерта. Проблеми правового положення судових експертів, які не є працівниками державних спеціалізованих установ. Реалізація права на залучення перекладача. Права, обов'язки та відповідальність перекладача. Підтвердження перекладачем його кваліфікації. Винагорода перекладача та відшкодування його витрат. Судово-медичний експерт та лікар у кримінальному провадженні. Випадки обов'язкової та факультативної участі судово-медичного експерта та лікаря у проведенні процесуальних дій. Судово-медичний експерт як спеціаліст та експерт у кримінальному провадженні. Процесуальний статус педагога та психолога у кримінальному провадженні. Обов'язкова участь педагога або психолога під час проведення процесуальних дій за участі неповнолітніх чи малолітніх.

Обрання спеціаліста для залучення до проведення процесуальної дії. Процесуальні та непроцесуальні форми участі спеціаліста у кримінальному провадженні. Види допомоги, яку надають спеціалісти. Криміналістична допомога. Консультативна допомога. Методична допомога. Технічна допомога. Організація і тактика участі спеціаліста під час отримання тимчасового доступу до речей та документів. Організація і тактика участі спеціаліста-криміналіста під час проведення огляду, обшуку та слідчого експерименту. Організація і тактика участі інших спеціалістів під час проведення огляду, обшуку, слідчого експерименту та освідування. Залучення спеціаліста для проведення допиту. Організація і тактика участі спеціаліста у проведенні негласних (слідчих) розшукових дій. Отримання консультацій

спеціаліста. Використання у провадженні відомостей, отриманих із консультації спеціаліста. Отримання консультації перед призначенням судової експертизи. Отримання та використання висновку спеціаліста у кримінальних провадженнях щодо кримінальних проступків. Процесуальні та тактичні проблеми отримання усних консультацій та письмових роз'яснень спеціаліста під час судового розгляду. Участь спеціаліста у дослідженні судом доказів. Участь спеціаліста у судовому огляді речових доказів за місцем їх знаходження.

Фіксація криміналістично значущої інформації. Мета фіксації. Поняття та сутність науково-технічних засобів. Принципи застосування науково-технічних засобів. Класифікація науково-технічних засобів. Пошукові техніко-криміналістичні засоби. Техніко-криміналістичні засоби фіксації і вилучення об'єктів. Техніко-криміналістичні засоби дослідження об'єктів. Техніко-криміналістичні слідоутворюючі засоби. Законність застосування науково-технічних засобів у кримінальному провадженні. Правові основи застосування науково-технічних засобів. Випадки обов'язкової технічної фіксації ходу та результатів проведення процесуальних дій. Проблеми правової регламентації використання новітніх техніко-криміналістичних засобів. Удосконалення правової регламентації застосування науково-технічних засобів у кримінальному провадженні. Новітні техніко-криміналістичні засоби фіксації і вилучення об'єктів. Можливості використання новітніх техніко-криміналістичних засобів дослідження об'єктів. Використання безпілотних літальних апаратів під час проведення слідчих (розшукових) дій. 3D сканування під час збирання, фіксації та дослідження криміналістично значущих об'єктів. Фотограмметричний метод судової фотозйомки. Використання 3D моделювання у кримінальному провадженні. 3D модель як засіб відображення криміналістично значущої інформації. Криміналістичні обліки 3D моделей.

2. Сучасні проблеми теорії та практики судової експертизи

Поняття та сутність судової експертизи. Предмет судової експертизи. Об'єкти експертизи. Проблеми використання методів та методик експертного дослідження. Підстави класифікації судових експертиз. Обов'язкові та факультативні судові експертизи. Суб'єкти судово-експертної діяльності. Проблеми демонополізації судової експертної діяльності. Основні, додаткові, первинні та повторні експертизи. Комісійні та комплексні експертизи. Ідентифікаційні, діагностичні та ситуаційні експертизи. Порядок та тактика призначення судової експертизи. Суб'єкти призначення судової експертизи. Підстави для призначення експертизи. Збирання матеріалів для дослідження. Формулювання питань експерту. Вибір експертної установи чи експерта. Процесуальне рішення, яким залучається експерт. Проблеми організації і тактики призначення ідентифікаційних, діагностичних і ситуаційних судових експертиз. Поняття зразків для дослідження. Види зразків для порівняльного дослідження. Кримінальна процесуальна регламентація і тактика отримання

зразків для порівняльного дослідження. Проблеми примусового відбирання біологічних зразків. Негласне отримання зразків для дослідження.

Поняття висновку експерта. Структура висновку експерта та вимоги до його оформлення. Висновок експерта як процесуальне джерело доказів. Перевірка дотримання вимог закону при призначенні експертизи. Перевірка достовірності й достатності речових доказів та зразків, що досліджувалися. Оцінка наукової обґрунтованості експертної методики. Допит експерта для роз'яснення висновку у судовому провадженні. Використання висновку експерта для доказування обставин, що мають значення для кримінального провадження. Обставини, які можуть бути встановлені тільки шляхом проведення експертного дослідження. Використання у доказуванні вірогідних висновків експерта.

Балістичне дослідження вогнепальної зброї та бойових припасів до неї (установлення належності об'єктів до вогнепальної зброї або конструктивно подібних до неї стріляючих виробів; установлення належності об'єктів до боеприпасів вогнепальної стрілецької зброї або конструктивно подібних до них виробів; визначення виду, системи (моделі) та калібру вогнепальної зброї та боеприпасів до неї, а також конструктивно подібних до них виробів; визначення стану (справності) зброї, боеприпасів до неї та придатності їх до стрільби; установлення способу виготовлення або факту переробки вогнепальної зброї, боеприпасів до неї та конструктивно подібних до них виробів). Балістичне дослідження слідів зброї, слідів пострілу та ситуаційних обставин пострілу (установлення за слідами на стріляних кулях, шроті, картечі, гільзах конкретного екземпляра вогнепальної зброї або конструктивно подібного до неї виробу; установлення можливості пострілу без натискання на спусковий гачок за певних умов (наприклад, при падінні зброї на ґрунт, підлогу тощо); установлення обставин, пов'язаних з використанням зброї або конструктивно подібних до неї виробів (факту стрільби після останнього чищення і змащування зброї, кількості пострілів, відстані, з якої стріляли, напрямку пострілу, взаємного положення зброї та перешкоди та інше). Дослідження холодної зброї (установлення належності до холодної зброї виробів колючої, ріжучої, рублячої, ударно-роздробляючої дії, способу їх виготовлення, визначення типу, виду, зразка (для виробів промислового виробництва) холодної зброї або конструктивно подібного до неї виробу тощо). Фактичні підстави. Юридичні підстави. Зброя і конструктивно подібні до неї вироби. Боеприпаси. Патрони. Стріляні кулі. Стріляні гільзи. Дріб. Картеч. Ножі. Кинжали. Кастети. Сюрікени. Нунчаку. Використання технологій 3D сканування під час проведення експертизи зброї. Система балістичної ідентифікації АБІС «BalScan».

Експертиза слідів ніг людини, її взуття, шкарпеток, панчіх. Експертиза слідів рукавичок, одягу людини. Експертиза слідів пошкоджень на об'єктах, слідів нашарувань на об'єктах. Експертиза слідів ніг (лап) тварини. Експертиза знарядь, агрегатів, інструментів. Експертиза холодної зброї і залишених ними слідів. Ідентифікація цілого за частинами. Експертиза слідів знаряддя та інструментів. Експертиза слідів транспортних засобів. Експертиза

замикальних та контрольних засобів. Експертиза рельєфних знаків на металі, пластмасі та інших матеріалах. Експертиза вузлів та петель. Ідентифікація або визначення родової (групової) належності індивідуально визначених об'єктів за матеріально фіксованими слідами - відображеннями їх слідоутворювальних поверхонь. Діагностика (установлення властивостей, станів) об'єктів. Ситуалогічні завдання (установлення механізму слідоутворення). Установлення фактів, які належать до просторових, функціональних, структурних, динамічних і деяких інших характеристик процесу слідоутворення, а також особливостей слідоутворювальних об'єктів. Фактичні підстави. Юридичні підстави. Матеріальні сліди. Слідосприймаючий об'єкт. Слідоутворюючий об'єкт. Зразки для порівняльного дослідження. Сліди людини. Сліди тварин. Сліди знарядь і механізмів. Сліди транспортних засобів. Використання технологій 3D сканування під час проведення трасологічних експертиз. Ідентифікація особи за слідами її рук, які залишені на місці події. Визначення механізму слідоутворення, особливостей будови руки, яка залишила слід. Фактичні підстави. Юридичні підстави. Сліди папілярних узорів. Відбитки папілярних узорів. Пороскопія. Єджеоскопія. Висновок дактилоскопічної експертизи. Консультація спеціаліста. Постанова про призначення експертизи. Перевірка та оцінка висновку дактилоскопічної експертизи.

Експертиза реквізитів документів. Експертиза друкарських форм. Експертиза матеріалів документів. Установлення фактів і способів унесення змін до документів. Підчистка. Травлення. Дописка. Заміна фотокарток. Виявлення залитих, замазаних, вицвілих та інших слабо видимих або невидимих текстів (зображень). Установлення виду та ідентифікація приладів письма за штрихами. Визначення відносної давності виконання документа або його фрагментів. Визначення послідовності нанесення штрихів, що перетинаються. Установлення способу нанесення відтисків печаток, штампів, факсиміле. Ідентифікація печаток, штампів, факсиміле тощо за їх відтисками. Фактичні підстави. Юридичні підстави. Документ. Бланк документа. Реквізити документів. Повна підробка документа. Часткова підробка документа. Печатка. Відбиток печатки. Штам. Відбиток штампа. Захисні властивостей документів. Технічна експертиза документів. Сучасні способи підроблення документів. Методики проведення технічної експертизи документів. Методи експертного дослідження. Тенденції удосконалення методик експертного дослідження.

Ідентифікаційні дослідження. Діагностичні дослідження. Ситуаційні дослідження. Виконавець рукописного тексту. Виконавець підпису. Умови виконання підпису або тексту. Фактичні підстави. Юридичні підстави. Почерк. Текст. Рукопис. Підпис. Короткий запис. Цифровий запис. Зразки для порівняльного дослідження. Вільні зразки. Умовно вільні зразки. Експериментальні зразки. Автопідлог. Консультація спеціаліста. Постанова про призначення експертизи. Види висновків у висновку почеркознавчої експертизи. Компетенція експерта. Методика експертного дослідження.

Достатність матеріалів експертизи і зразків для порівняльного дослідження.
Тенденції удосконалення методик проведення почеркознавчих експертиз.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ II

Криміналістика : підручник : у 2 т. Т. 1 / [В. Ю. Шепітько, В.А. Журавель, В. О. Коновалова та ін.] : за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.

Криміналістика. Підручник : у 2 т. Т. 1 / [А. Ф. Волобуєв, М. В. Даньшин, А.В. Іщенко та ін.] ; за заг. ред. А. Ф. Волобуєва, Р. Л. Степанюка, В.О. Маляррової ; МВС України, Харків. Нац. ун-т. внутр. справ. Харків, 2018. 384 с.

Настільна книга слідчого: Наук.-практ. видання для слідчих і дізнавачів / Панов М. І., Шепітько В. Ю., Коновалова В. О. та ін. Київ : Видавничий дім «Ін Юре», 2003. 960 с.

Криміналістика : підручник / [В. В. Пясковський, Ю. М. Черноус, А.В. Самодін та ін.] ; за заг. ред. В. В. Пясковського. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Філія вид-ва «Право», 2020. 752 с.

Кримінальний процес : підручник; за заг. ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків: Право, 2019. 584 с.

Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. За заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К. 2019. 424 с.

Пиріг І. В. Теоретико-прикладні проблеми експертного забезпечення досудового розслідування : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т. внутр. справ. ; Ліра ЛТД. 2015. 432 с.

Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні: монографія. Харків, 2015. 560 с.

Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій : монографія. Луганськ : РВВ ЛДУВС, 2007. 247 с.

Беднарська В.М. Судове провадження у кримінальному процесі: навчальний посібник. Сєверодонецьк: ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2019. 169 с.

Інноваційні засади техніко-криміналістичного забезпечення діяльності органів кримінальної юстиції : монографія / кол. авт.; за ред. В. Ю. Шепітька, В. А. Журавля. Харків : Вид. агенція «Апостіль». 2017. 260 с.

РОЗДІЛ III. Напрямок конституційного та муніципального права

ЗМІСТ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ

1. Вступ до актуальних проблем конституційного права

Поняття конституційного права України та значення, в яких воно вживається. Предмет галузі конституційного права України та метод конституційного правового регулювання. Система галузі конституційного права України. Система конституційного права, конституційно-правова норма, особливості конституційно-правових норм, класифікація конституційно-правових норм. Конституційно-правовий інститут. Конституційно-правові відносини. Суб'єкти конституційно-правових відносин, об'єкти конституційно-правових відносин. Система науки конституційного права. «Класична (юридична) школа».

2. Актуальні проблеми джерел конституційного права

Джерела конституційного права. Поняття джерел конституційного права. Природне та позитивне право у системі джерел конституційного права. Види джерел конституційного права України. Конституційний закон, органічний закон, закон. Нормативно-правовий акт. Судовий прецедент. Правова доктрина. Конституційно-правовий звичай. Колізія. Прогалина. Верховенство права.

3. Актуальні проблеми реалізації конституції

Поняття конституції та конституціоналізму. Види конституцій. Основні риси Конституції. Верховенство конституції. Форми реалізації конституційних норм. Тлумачення конституції. Способи тлумачення конституції, мовний спосіб тлумачення, системний спосіб тлумачення, історичний спосіб тлумачення, телеологічний спосіб тлумачення, логічний спосіб тлумачення, спеціально-юридичний спосіб тлумачення, функціональний спосіб тлумачення, адекватне (буквальне) тлумачення, розширене тлумачення, обмежене тлумачення. Конституційна законність. Реалізація конституції конституції. Застосування конституції. Використання конституції. Дотримання конституції. Виконання конституції.

4. Актуальні проблеми конституційного ладу

Поняття конституційного ладу. Засади конституційного ладу. Принципи конституційного ладу. Принцип поділу влади, система стримувань і противаг. Форма державного правління, республіка, президентська республіка, парламентська республіка, президентсько-парламентська республіка, парламентсько-президентська республіка. Форма державного устрою; унітарна держава, федерація. Демократична держава. Народовладдя. Правова держава. Соціальна держава. Світська держава. Народний суверенітет, державний суверенітет, національний суверенітет. Громадянське суспільство.

Плюралізм. Цензура. Державна мова. Поняття державного суверенітету та його ознаки. Правовий режим на тимчасово окупованій території України.

5. Актуальні проблеми конституційно-правової відповідальності

Поняття конституційно-правової відповідальності. Місце конституційно-правової відповідальності у системі юридичної відповідальності. Конституційний делікт. Склад конституційно-правової відповідальності, об'єкт конституційно-правової відповідальності, суб'єкт конституційно-правової відповідальності, зміст конституційно-правової відповідальності. Юридичний факт конституційного делікту. Конституційно-правова санкція. Деліквент. Види конституційно-правової відповідальності. Імпічмент. Відставка. Втрата депутатського мандату. Висловлення недовіри. Резолюція недовіри. Дostroкове припинення повноважень.

6. Актуальні проблеми громадянства

Поняття громадянства та підданства. Принципи громадянства України. Апатриди, біпатриди, біженці, іноземці. Підстави і форми набуття громадянства України. Філіація, право крові, право ґрунту. Натуралізація, оптація, трансферт. Експатріація, екстрадиція, репатріація, реінтеграція, денатуралізація. Імміграція, квота на імміграцію. Комісія при Президентові України з питань громадянства. Державна міграційна служба. Набуття громадянства України особами, що проживають на тимчасово окупованих територіях України.

7. Актуальні проблеми конституційних прав і свобод та обов'язків

Принципи конституційно-правового статусу особи. Поняття та види конституційних прав і свобод людини та громадянина. Обов'язки людини і громадянина. Права першого покоління, «негативні права», права другого покоління, «позитивні права», права третього покоління, «солідарні права», права четвертого покоління, особисті (громадянські) права. Політичні права, соціальні права, економічні права, культурні права, екологічні права. Евтаназія. Петиція. Хабеас корпус (habeas corpus). Дифамація. Дискримінація, позитивна дискримінація, негативна дискримінація. Страйк. Політична партія, громадське об'єднання. «Правило Міранди». Гарантії прав і свобод людини та громадянина. Омбудсман, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини. Конституційні обов'язки. Міжнародний захист прав людини.

8. Актуальні проблеми громадянського суспільства

Поняття громадянського суспільства. Конституційні засади громадянського суспільства в Україні. Структура громадянського суспільства. Інститути громадянського суспільства, громадськість, громадський контроль, неурядові організації, громадське об'єднання, громадська організація, волонтерська організація, волонтерський рух, громадська спілка, професійна

спілка, творча спілка, благодійна організація, «мозкові центри». Петиція. Політична партія, релігійна організація, органи самоорганізації населення. Мирні зібрання громадян, громадський протест, громадський супротив, революція. Засоби масової інформації, соціальні мережі, плюралізм, транспарентність, «ринок ідей».

9. Актуальні проблеми проведення виборів

Поняття та види виборів. II. Виборче право: поняття, види та принципи. Активне виборче право, пасивне виборче право, виборчий ценз, абсентеїзм. Поняття та види виборчих систем, мажоритарна виборча система, мажоритарна виборча система відносної більшості, мажоритарна виборча система абсолютної більшості, мажоритарна виборча система кваліфікованої більшості, пропорційна виборча система, пропорційна виборча система жорстких списків, пропорційна виборча система преференцій, пропорційна виборча система напівжорстких списків. Виборчий метр (квота). Загороджувальний бар'єр. Виборчий бюлетень. Виборча дільниця. Виборчий корпус (електорат). Передвиборча агітація. Голосування. Екзит-пол.

10. Актуальні проблеми референдумів та інших форм безпосередньої демократії

Референдум як форма безпосередньої демократії. Всеукраїнський референдум, місцевий референдум, конституційний референдум, законодавчий референдум, міжнародно-правовий референдум, адміністративний референдум, імперативний референдум, консультативний референдум, обов'язковий референдум, факультативний референдум, допарламентський референдум, післяпарламентський референдум, позапарламентський референдум. Формула референдуму. Референдний процес, ініціативна група, збирання підписів, виборці. Поняття та види народної правотворчої ініціативи. Поняття та види народного вето. Петиції.

11. Актуальні проблеми парламентаризму

Поняття парламенту та його ознаки. Парламентаризм; законодавча влада. Види парламентів. Функції Верховної Ради України. Структура парламенту. Спікер. Парламентські комітети. Депутат. Депутатський мандат; імперативний мандат; вільний мандат; несумісність депутатського мандату. Гарантії депутатської діяльності. Депутатська недоторканність. Індемнітет. Депутатський запит. Парламентський кворум. Депутатські фракції. Сесія. Парламентські слухання; парламентські процедури. Парламентський Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсман). Рахункова палата.

12. Актуальні проблеми конституційного статусу Глави держави

Поняття інституту президента та його генезис в Україні. Конституційні вимоги до Президента України та порядок вступу на посаду новообраного Президента України. Місце та роль Президента України у системі органів

державної влади. Функції Президента України. Повноваження Президента України. Контрасигнування. Право відкладального вето. Офіс Президента України. Рада національної безпеки й оборони України. Акти (укази і розпорядження) Президента України. Президентські звернення та послання. Промульгація закону. Президентські вибори. Відставка. Неможливість виконання повноважень за станом здоров'я. Імпічмент.

13. Актуальні проблеми конституційного статусу виконавчої влади

Поняття Уряду та його місце у системі органів виконавчої влади в Україні. Порядок формування та склад Кабінету Міністрів України. Повноваження Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Міністерство, центральний орган виконавчої влади, урядові комітети. Акти (постанови і розпорядження) Кабінету Міністрів України. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Вотум недовіри, конструктивний вотум недовіри, деструктивний вотум недовіри. Місцева державна адміністрація.

14. Актуальні проблеми діяльності контрольно-наглядових та правоохоронних органів

Поняття правоохоронних органів та їх види. Національна поліція України. Поліцейський захід. Поняття контрольно-наглядових органів та їх види. Конституційно-правовий статус омбудсмана. Конституційно-правовий статус органів прокуратури. Конституційно-правовий статус Рахункової палати.

15. Актуальні проблеми конституційно-правових засад судової влади

Поняття судової влади та основні її моделі. Система суддів загальної юрисдикції в Україні. Конституційні принципи судочинства. Присяжні. Судова ланка, судова інстанція. Місцеві суди, апеляційні суди, спеціалізовані суди. Пленум Верховного Суду. Адвокатура. Вища рада юстиції. Суддівське самоврядування. З'їзд суддів України. Конституційні вимоги до суддів. Гарантії незалежності суддів. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя.

16. Актуальні проблеми конституційного контролю

Поняття, сутність і види конституційного контролю. Конституційна юрисдикція, конституційний нагляд. Американська модель конституційного контролю. Європейська модель конституційного контролю. Порядок формування Конституційного Суду України. Повноваження Конституційного Суду України. Структура та порядок організації діяльності Конституційного Суду України. Офіційне тлумачення Конституції України, конституційне звернення, конституційне подання, конституційна скарга. Рішення Конституційного Суду України. Висновок Конституційного Суду України. Окрема думка судді Конституційного Суду України. Процесуальна ухвала Конституційного Суду України. Преюдиціальність.

17. Актуальні проблеми територіального устрою

Поняття та принципи територіального устрою України. Система адміністративно-територіального устрою України. Особливості адміністративно-правового статусу Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя. Регіон. Автономія, політико-територіальна автономія, адміністративно-територіальна автономія, культурна автономія. Область. Район. Сепаратизм. Поняття та правовий режим тимчасово окупованої території України.

18. Актуальні проблеми місцевого самоврядування

Поняття та основні моделі місцевого самоврядування. Громадівська концепція місцевого самоврядування, державницька концепція місцевого самоврядування. Континентальна модель місцевого самоврядування, англосаксонська модель місцевого самоврядування, іберійська модель місцевого самоврядування. Функції і повноваження місцевого самоврядування. Система органів місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада. Органи самоорганізації населення. Місцеві референдуми. Місцеві ради. Сесія. Постійні комісії. Посадові особи місцевого самоврядування. Патронатна служба. Виконавчі органи місцевих рад. Гарантії здійснення місцевого самоврядування в Україні.

ОСНОВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ПІДРОЗДІЛУ III

Батанов О. В. Муніципальне право України: підручник / відп. ред. М.О. Баймуратов. Харків: «Одіссей», 2008. 528 с.

Бисага Ю.М. Конституційно-процесуальне право: навчальний посібник / Ужгород. нац. ун-т. Ужгород: Ліра, 2003. 208 с.

Загальна теорія права: підручник / за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ: Ваіте, 2015. 392 с.

Конституційне право України : підручник / за ред.: В.П. Калісник, Ю.Г. Барабаш. Харків : Право, 2010. 416 с.

Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посіб. Вид. 6-те, випр. і доп. Київ: Атіка, 2009. 608 с.

Лисенков С.Л. Основи конституційного процесуального права: навч. посібник. Київ: Юрисконсульт; КНТ, 2007. 270 с.

Нестерович В.Ф. Виборче право України: підручник. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 504 с.

Нестерович В.Ф. Практикум з Конституційного права України. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. 640 с.

Нестерович В.Ф. Виборча кампанія: Словник сленгових термінів та виразів. Київ: Видавництво Ліра-К, 2020. 648 с.

Проблеми сучасної конституціоналістики: навчальний посібник / М.В. Афанасьєва, О.В. Батанов, А.А. Єзеров та ін.; за ред. А.Р. Крусян. Одеса: Фенікс, 2015. 526 с.

Погорілко В.Ф. Муніципальне право України / за ред. М.О. Баймуратова: Підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 720 с.

Савчин М.В. Конституційне право України : підручник / відп. ред. М.О. Баймуратов. Київ : Правова єдність, 2009. 1008 с.

Скрипнюк О.В. Конституційне право України : підруч. для студ. вищ. навч. закл. Київ: Ін Юре, 2010. 672 с.

Совгиря О.В. Шукліна Н.Г. Конституційне право України: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

Федоренко В.Л. Конституційне право України: підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2016. 616 с.

Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: академ. курс : підручник. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2010. 464 с.

Шаповал В.Н. Сравнительное конституционное право. Киев: Издательский дом «Княгиня Ольга», 2007. 416 с.

Шевчук С. Основи конституційної юриспруденції: навчальний посібник. Харків: Консум, 2002. 394 с.

Шляхтун П.П. Конституційне право: словник термінів. Київ: Либідь, 2005. 568 с.